

Continuüm van zorg: fase 2 - uitbreiding van zorg (basisonderwijs)

Inhoud

1	Hoe komen we tot fase 2?	2
2	Rol van het CLB bij de opstart van het HGD-traject	5
2.1	Wat voorafging (in jouw school)	7
2.2	Onthaal en vraagverheldering door het CLB.....	8
2.3	Intakefase	9
2.4	Strategiefase.....	9
2.5	Onderzoeksfase.....	10
2.6	Integratie- en aanbevelingsfase.....	10
2.7	Adviesfase	10
2.8	Handelen en evalueren.....	11
3	Begeleiding en ondersteuning van de leerling door externen.....	12
3.1	Leersteun vanuit het leersteuncentrum, voor leerlingen met een GC-verslag	12
3.2	Ondersteuning door andere externen (logo, kine, CGG, CAR, MFC ...)	13
3.2.1	Initiatieven voor individuele hulp.....	14
3.2.2	Afstemming en professionalisering van (leden van) het schoolteam in functie van de individuele leerling	15
4	Instrumenten/bronnen	16

1 Hoe komen we tot fase 2?

In de vorige fase (zie fase 1: [verhoogde zorg](#)) zochten jij en je collega's binnen de gewone werking en omkadering van de school naar een geschikte aanpak voor leerlingen voor wie de **brede basiszorg niet meer volstond**. Je betrok daar mogelijk ook het CLB bij.

De school stelt vast dat voor een aantal leerlingen deze verhoogde zorg niet volstaat. De voorziene [redelijke aanpassingen](#)¹ (waaronder ReDiCoDis²) zijn evenwel uitgeput. Er is met andere woorden **nood aan bijkomende inzichten in de onderwijsbehoeften en ondersteuningsnoden, om de leerling beter te kunnen begeleiden**. Het zorgoverleg of het MDO³ heeft in dit onderzoek/traject een actieve rol gespeeld door gericht te zoeken naar een passende begeleidingsaanpak. Veel scholen noteren de concrete afspraken in een document, dat ze digitaal of op papier bewaren. In Katholiek Onderwijs Vlaanderen noemen we dit een zorgplan. Dit zorgplan is een middel om relevante informatie te bundelen over de onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften van een leerling en de afspraken over de toepassing van de redelijke aanpassingen. Het zorgplan moet de praktijk ondersteunen.

Het zorgplan maakt deel uit van het leerlingendossier.

Zowel jouw school als de ouders of de leerling zelf kunnen signaleren aan het CLB dat de huidige maatregelen niet volstaan. Relevante informatie en voorafgaande acties van jou en je collega's in de fasen 0 en 1 vormen de basis om op verder te werken.

We passen het toe op een concreet voorbeeld:

Louise zit in het 4de leerjaar. Zij behaalt voor taal erg mooie cijfers, maar voor rekenen scoort zij minder dan verwacht. Louise is door de vele mindere resultaten terneergeslagen en faalangstig. Hoe hard ze ook haar best doet, ze blijft automatisatiefouten maken. Meester Bart benadert haar zo positief mogelijk en past binnen de krachtige leeromgeving reeds ReDiCoDis toe in functie van haar onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften.

Louise moet bijvoorbeeld niet alle oefeningen maken. Ze wordt ook gestimuleerd om een maaltafelkaart te gebruiken en haar resultaten zelf te controleren met een zakrekenmachine. Zo hoopt meester Bart de tijdsdruk te verminderen en in te zetten op het versterken van haar zelfregulerend vermogen. Louise maakt daar echter zelden spontaan en goed gebruik van. Haar resultaten verbeteren nauwelijks en haar welbevinden in de klas daalt. Niet alleen voor wiskunde, maar ook voor andere inhouden gaan haar punten stilaan naar beneden.

Zorgmeester Brahim stelt de meester voor om Louise vooraan in de klas te plaatsen en een pictogram op de bank aan te brengen met een foto van de hulpkaarten en rekenmachine. Pas als de meester daarop tikt, schiet Louise in actie. Desondanks blijft Louise fouten

¹ Redelijke aanpassingen voldoen zoveel mogelijk aan volgende voorwaarden (Protocol 2007):

- redelijke aanpassingen zijn doeltreffend voor de specifieke leerling
- redelijke aanpassingen maken evenwaardige participatie mogelijk
- redelijke aanpassingen maken zelfstandige participatie mogelijk
- redelijke aanpassingen waarborgen de veiligheid.

Sinds maart 2021 werd in de Belgische Grondwet het volgende opgenomen: **"Iedere persoon met een handicap heeft recht op volledige inclusie in de samenleving, met inbegrip van het recht op redelijke aanpassingen"**.

² ReDiCoDis: remediërende, differentiërende, compenserende en dispenserende maatregelen.

³ MDO: multidisciplinair overleg.

maken, die haar meester niet kan verklaren. Het is ook steeds vaker nodig haar persoonlijk aan te spreken opdat Louise haar werkboek zou nemen of aan een oefening zou beginnen. Door een klassikale instructie lijkt ze niet te worden aangesproken. De buurjongen werd dan ook reeds als klasbuddy aangeduid en dat helpt Louise wel wat om in actie te komen. Ook thuis moet Louise heel kleine en korte opdrachten krijgen opdat ze iets zou doen.

Haar ouders zijn dan ook op een punt gekomen dat ze zich afvragen of er meer aan de hand is. Ze overleggen met meester Bart en zorgmeester Brahim waarna er gezamenlijk wordt besloten Louise aan te melden bij het CLB om een handelingsgericht diagnostisch traject te starten.

Het CLB treedt tijdens fase 2 meer op het voorplan. Het kan de indruk wekken dat jij als leraar aan de zijlijn gaat staan. **Dat is uitdrukkelijk niet het geval!**

Louise, de leerling in ons voorbeeld, blijft tenslotte bij meester Bart in de klas les volgen. De **maatregelen van fasen 0 en 1**, die meester Bart en zijn collega's voor Louise toepassen, **blijven** dan ook **gewoon gelden**.

Concreet werkt de school op een [handelingsgerichte manier](#) verder (bv. aan de hand van de M-cirkel) terwijl het CLB beter zicht probeert te krijgen op het functioneren van Louise binnen de klascontext, met als doel samen met alle betrokkenen het aanbod beter af te stemmen op de onderwijsbehoeften van Louise.

- Zo zal het CLB extra elementen proberen te detecteren in de beeldvorming, die meester Bart info geeft over de barrières die Louise ondervindt om een leer- of participatiedoel te bereiken.
- Er kunnen aanvullingen geformuleerd worden met betrekking tot haar onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften, zodat meester Bart verder aan de slag kan met een meer passende aanpak.
- Daarnaast worden de bestaande [redelijke aanpassingen](#) bijgestuurd of uitgebreid in functie van de mogelijkheden van Louise binnen het gemeenschappelijk curriculum en haar verdere schoolloopbaan.

Meer informatie over het wegnemen van barrières lees je in het artikel [ZILL, in het teken van zorgbreed en kansenrijk onderwijs. Het nieuwe leerplan als hefboom tot innovatie](#).

Om de leerkracht en de individuele leerling te helpen, wordt een handelingsgericht diagnostisch traject ([HGD-traject](#)) opgestart. Met alle betrokken partijen wordt een proces gelopen van gesprekken, onderzoeken, observaties ... wat uiteindelijk uitmondt in **handelingsgerichte adviezen**.

Naast concrete **tips**, een mogelijke **diagnose** of **externe doorverwijzing** kan een **GC- of IAC-verslag**⁴ worden opgemaakt. Met een GC- of IAC-verslag doet de school een aanmelding bij het **leersteuncentrum waarbij de school is aangesloten**. Op basis van de leersteunvraag en de leervraag van de school wordt leersteun opgestart.

Na een participerende observatie in de klas volgt een afstemmingsgesprek met alle betrokkenen. De ervaringsdeskundigheid van de ouders, de input van Louise en de adviezen van het CLB zijn richtinggevend om samen met de leerondersteuner handelingsgericht aan de slag te gaan. De daaropvolgende gezamenlijke acties worden tussentijds geëvalueerd en waar aangewezen bijgesteld of verfijnd. De leerondersteuning is flexibel en wordt aangeboden zo lang als nodig. De leerondersteuning wordt 'on hold' gezet als Louise en meester Bart verder kunnen met het onderwijsleerproces en met de participatie aan het klas- en schoolgebeuren.

Een mogelijk bijkomend spoor in fase 2 is de **uitbouw** van een **netwerk van externe partners** zoals een **logopedist, kinesist, psychiater, ergotherapeut, observatiecentrum ...** Waar externen nodig zijn om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften van de leerling, zal het CLB vanuit haar **draaischijffunctie**⁵ leerlingen en ouders ondersteunen bij een **doorverwijzing** en dit waar nodig ook **verder opvolgen**.

- Deze externe partners kunnen adviezen formuleren voor de leerkracht(en) en kunnen buiten de school met de leerling werken aan competenties die direct of indirect het onderwijsleerproces en de participatie mogelijk maken (bv. een auticoach, logopedie ...).
- Ook de versterking van de thuiscontext kan van belang zijn waarbij het CLB opnieuw als draaischijf functioneert om experten te betrekken of om alternatieve ondersteuning voor ouders en/of leerling te vinden (bv. positieve heroriëntering, contextbegeleiding ...).

We moedigen steeds een goede communicatie aan tussen de **school**, de thuiscontext, het CLB en externe partners over het leren en participeren aan het schoolleven.

Het is goed om weten dat je tijdens het handelingsgericht diagnostisch traject (HGD-traject) van het CLB bij de verschillende stappen wordt betrokken, rechtstreeks of via het MDO. Het doorlopen van een HGD-traject vraagt tijd van de CLB-medewerker(s). Daarnaast vallen de genomen acties onder het beroepsgeheim van het CLB. Het zal dus afhangen van de toestemming van de leerling en

⁴ GC-verslag: verslag gemeenschappelijk curriculum, een verslag dat toegang geeft tot leersteun bij een gemeenschappelijk curriculum als vermeld in artikel 16 van het decreet basisonderwijs
IAC-verslag: verslag individueel aangepast curriculum, een verslag dat toegang geeft tot een individueel aangepast curriculum als vermeld in artikel 15 van het decreet basisonderwijs

⁵ Het CLB heeft enkele decretaal omschreven kernactiviteiten:

- **Signaalfunctie:** problemen of onregelmatigheden in het beleid van leerlingenbegeleiding of binnen de schoolpopulatie signaleren aan de school, zodat men daaraan kan werken.
- **Consultatieve leerlingenbegeleiding:** ondersteuning van leerkrachten, zorgteams en directies op hun vraag bij de analyse en aanpak van problemen bij een specifieke leerling of een leerlingengroep.
- **Handelingsgerichte diagnostiek** (zie uitgeschreven in dit document).
- **Handelingsgericht advies:** advies.
- **Begeleiding:** versterking van de leerling en diens ouders in het omgaan met een problematische situatie door samen met hen op zoek te gaan naar antwoorden en oplossingen voor de problematische situatie.
- **Draaischijffunctie:** doorverwijzing van leerling of diens ouders naar schoolexterne hulp- en dienstverleners.
- **Verplichte begeleiding** bij de uitvoering van de **systematische contacten en de profylactische maatregelen**, bij leerplichtbegeleiding en bij het inzetten van de signaalfunctie en de consultatieve leerlingenbegeleiding ter versterking van de school en het lerarenteam.

zijn ouders in welke mate informatie mag doorstromen naar de school. Het is belangrijk dat school en CLB voortdurend in afstemming blijven met elkaar.

Meer informatie over de samenwerkingsafspraken tussen school en CLB kan je nalezen in de mededeling "[Toelichting leidraad samenwerkingsafspraken school-CLB](#)".

2 Rol van het CLB bij de opstart van het HGD-traject

Je bent als school in de fase dat je **bijkomende hulp nodig hebt om de diverse acties, die je al hebt ondernomen, verder uit te bouwen en aan te vullen**. Het CLB zal samen met jou zo breed mogelijk kijken en op zoek gaan naar bijkomende mogelijkheden of adviezen. Het krijgt in deze fase een actieve rol in de individuele leerlingenbegeleiding, die verschillende vormen kan aannemen: een HGD-traject, een begeleiding, een advies (bv. bij vragen over studiekeuze en oriëntering) of een overleg met externen (draaischijffunctie).

We zoomen hier **enkel** in op het [HGD-traject](#) waarvan we hieronder het systematisch verloop beschrijven met het CLB als regisseur. Tijdens het hele proces werkt het CLB nauw en constructief samen met leerling, ouders en school. Een goede communicatie maakt daar deel van uit. Een HGD-traject kan snel gaan (bv. als er al voldoende info beschikbaar is), maar neemt vaak enige tijd in beslag. Regelmatige afstemming tussen CLB, leerling, [ouders](#) en school over de verwachtingen en de verdere stappen in het traject, kan voor wederzijds begrip zorgen.

Via **handelingsgerichte diagnostiek** zal het CLB het 'beeld' van de leerling verbreden en verdiepen en in overleg met de betrokkenen, zoveel als mogelijk in consensus, een advies formuleren. Het CLB kan indien nodig én in overleg zelf de diagnoses dyslexie, dyscalculie, cognitief sterk functioneren en verstandelijke beperking stellen als een classificerende diagnostiek aan de orde is (zie [Algemeen Diagnostisch Protocol](#) (ADP)). Voor andere classificaties (motorische ontwikkelingsstoornis, ontwikkelingsdysfasie, ADHD⁶, ASS⁷, gedragsstoornissen, visuele beperking, auditieve beperking) verwijst het CLB door naar externe deskundigen. Een **diagnose is geen doel op zich** maar wordt in de eerste plaats gezien als middel om een beter zicht te krijgen op het functioneren van de leerling om zo nog beter tegemoet te kunnen komen aan de onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften.

Het doel van het HGD-traject bestaat erin meer inzicht te krijgen in de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de individuele leerling en de ondersteuningsbehoeften van zowel het school- en lerarenteam als de ouders. Samen met leerling, ouders, leersteuncentrum, schoolteam, CLB, pedagogische begeleiding en eventueel andere partners kan dan het aanbod beter afgestemd worden op de noden van de leerling. De school zal op basis van deze adviezen acties ondernemen en evalueren.

In de omzendbrief [Leersteun in het basis- en secundair onderwijs](#) staat beschreven dat het HGD-traject aanleiding kan geven tot het advies dat verdere maatregelen op niveau van de brede basiszorg of verhoogde zorg genomen kunnen worden en dat er (nog) geen GC-verslag, IAC-verslag of OV4-verslag wordt opgemaakt. Het CLB kan de school adviseren om haar pedagogische

⁶ ADHD: attention deficit hyperactivity disorder of aandachtstekort met hyperactiviteit.

⁷ ASS: autismespectrumstoornis.

begeleidingsdienst (PBD) te betrekken wanneer het inschat dat de school structurele versterking nodig heeft in de fase van de brede basiszorg en de fase van de verhoogde zorg. In het structurele overleg tussen school, CLB en PBD bespreken de partners ook samen welke knelpunten er zijn in het beleid op leerlingenbegeleiding, hoe de school zich kan versterken en wie welke rol daarin opneemt (zie hoofdstuk 1). Van de school wordt verwacht dat ze ook in de fase van verhoogde zorg al tijdig het CLB aanspreekt wanneer er vragen zijn of wanneer er een stagnerende of negatieve evolutie is in het traject van een leerling. Dat kan aanleiding geven tot de inzet van consultatieve leerlingenbegeleiding of de start van de fase van uitbreiding van zorg.

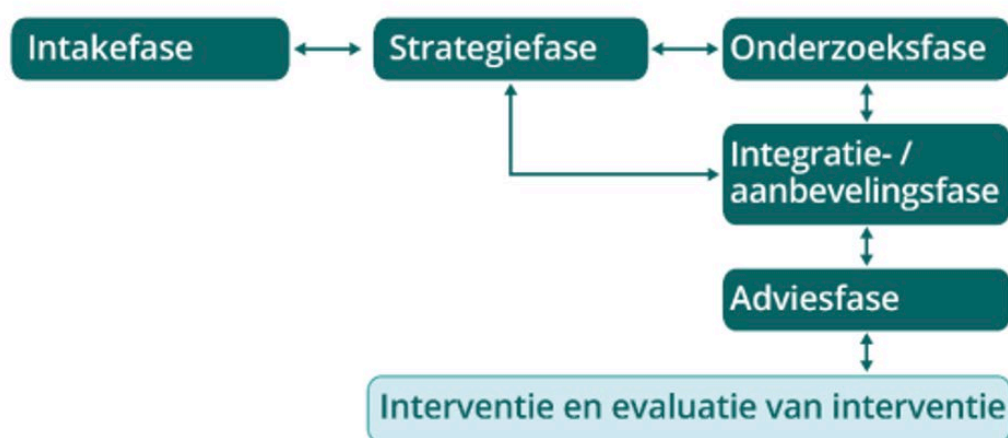
Als uit het handelingsgericht diagnostisch traject blijkt dat het inzetten van leersteun, in combinatie met compenserende of dispenserende maatregelen, nodig en voldoende is om de leerling het gemeenschappelijk curriculum te laten volgen, kan het CLB een GC-verslag opstellen. Het GC-verslag geeft dus toegang tot leersteun voor leerlingen die het gemeenschappelijk curriculum volgen in een school voor gewoon onderwijs. Hoewel er geen diagnose voor een bepaald type nodig is om een GC-verslag op te maken, moet het verslag wel aangeven welke specifieke deskundigheid van welk type nodig is om de leersteunnoden op te vangen.

Indien het CLB in de fase van verhoogde zorg al een traject heeft doorlopen met de school, de leerling en de ouders en op basis daarvan over voldoende informatie beschikt, kan ze ook overgaan tot de opmaak van een GC-verslag zonder eerst een handelingsgericht diagnostisch traject te doorlopen.

Als ouders niet akkoord gaan met de opmaak of inhoud van een GC-verslag, wordt dat vermeld in het GC-verslag. Er kan dan wel leersteun geboden worden die gericht is op de versterking van de leerkracht of het schoolteam.

Als uit een HGD-traject blijkt dat een leerling het gemeenschappelijke curriculum niet kan blijven volgen, maar nood heeft aan een individueel aangepast curriculum, zal het CLB in samenspraak met de school, leerling en ouders een IAC-verslag opstellen. Het IAC-verslag vormt de basis voor een individueel aangepast curriculum voor leerlingen in het gewoon of buitengewoon onderwijs (zie [fase 3](#)).

HGD is een kwaliteitskader bestaande uit een geheel van uitgangspunten en fasen. De ordening is een leidraad die flexibel kan verlopen.

Meer informatie over fase 2 en het verloop van een HGD-traject binnen het zorgcontinuüm vind je terug in het [Algemeen Diagnostisch Protocol](#) (ADP) van [Prodia](#) (= Protocollering van diagnostiek in leerlingenbegeleiding). Binnen dat netoverschrijdend project ontwikkelden de onderwijsverstrekkers, de CLB-sector en het departement Onderwijs, naast het ADP, zeven specifieke diagnostische protocollen (SDP):

- gedrag en emotie;
- cognitief sterk functioneren;
- lezen en spellen;
- motoriek;
- spraak en taal;
- wiskunde;
- cognitief zwak functioneren.

De diagnostische protocollen zijn ontwikkeld om onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling en de ondersteuningsbehoeften van de leraren en ouders op een systematische en genuanceerde manier in beeld te brengen.

Het CLB hanteert de protocollen voor de handelingsgerichte diagnostiek, in nauwe samenwerking met de scholen en met de andere betrokkenen (leerlingen, ouders, leersteuncentrum, pedagogische begeleiding en externe diensten). De protocollen reiken ook handvatten aan om zorg op school in te vullen. Je vindt er onder andere tips per fase van het zorgcontinuüm, maar ook concrete tools of bijkomende informatie over leer-, gedrags- en ontwikkelingsproblemen.

2.1 Wat voorafging (in jouw school)

Tijdens de fasen van brede basiszorg (fase 0) en verhoogde zorg (fase 1) verzamelden jij en je collega's heel wat **gegevens** in het **leerlingvolgsysteem**⁸. Het is daarbij uitdrukkelijk de bedoeling om enkel die informatie te verzamelen die relevant is en bijdraagt tot een goede leerlingenbegeleiding (*Need to know, not nice to know*).

De CLB-medewerker **bouwt verder op die gegevens**. Indien nodig vervolledigt en verfijnt hij ze. Hoe beter het overzicht van het schoolteam op het gevolgde traject in de school en op de communicatie daarover met ouders en leerling, hoe efficiënter een HGD-traject kan lopen.

In ons voorbeeld van Louise betekent dit het volgende:

Meester Bart en zorgmeester Brahim gebruiken de M-cirkel om redelijke aanpassingen te bepalen die ze ook evalueren. De verslaggeving van hun overlegmomenten, hun bevindingen evenals de gesprekken met de ouders van Louise worden geregistreerd in het leerlingvolgsysteem. Steeds is er oog voor de sterktes van Louise en beschermende factoren in haar context. Haar onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften worden uitvoerig

⁸ In sommige scholen wordt hiervoor de term kindvolgsysteem gebruikt. Het LVS valt dus niet te verwarren met de lvs-toetsen.

besproken en de ouders worden, als ervaringsdeskundigen, ook expliciet om hun mening gevraagd. Op een tussentijds overleg spreken de ouders af dat meester Brahim (via het MDO) Louise zal aanmelden bij het CLB. De ouders worden gecontacteerd door een CLB-medewerker.

2.2 Onthaal en vraagverheldering door het CLB

Tijdens het eerste gesprek **luistert** de CLB-medewerker in de eerste plaats naar de **bezorgdheden** en de **beleving** van de hulpvrager. Door gerichte vragen te stellen, **verheldert hij de vraag verder**.

We onderscheiden daarbij twee situaties:

- **De hulpvraag komt via de school**

Het schoolteam geeft aan welke maatregelen (in fase 0 en 1) al genomen werden en waar het vastloopt. Het MDO signaleert aan het CLB dat er verdere stappen nodig zijn.

Bij het doorlopen van de eerste twee fasen van het zorgcontinuüm betreft de school de ouders zoveel als mogelijk. Succesfactoren daarbij zijn:

- een gedeelde bezorgdheid tussen ouders en school;
- wederzijdse transparantie over de genomen acties;
- regelmatige terugblik op wat (niet) werkt.

Wanneer de school⁹ wenst over te gaan tot aanmelding bij het CLB wordt expliciet om instemming van de betrokken leerling en/of de ouders¹⁰ gevraagd.

Als de ouders geen toestemming geven, blijft de school inzetten op verbinding met de ouders om alsnog toestemming te krijgen het CLB te betrekken. Als de ouders blijven weigeren, kan het CLB overgaan tot het schrijven van een GC- verslag enkel gericht op leerkracht- en schoolteamgerichte ondersteuning. Ondertussen kan het CLB de school verder ondersteunen via consultatieve leerlingenbegeleiding (fase 1)¹¹, alsook mee zoeken naar wegen om samen met de ouders tot een gedeelde bezorgdheid te komen. In de meeste gevallen wordt de toestemming tot betrokkenheid wel gegeven en kan het CLB verdere stappen zetten. In een aantal gevallen betekent dit de opstart van een HGD-traject.

- **De hulpvraag komt rechtstreeks van de ouders/leerling**

Het CLB vraagt toestemming om de school te betrekken bij het HGD-traject. Als de leerling/ouders niet wenst/wensen dat de school op de hoogte gebracht wordt van hun vraag, dan gaat het CLB met de ouders en de leerling aan de slag. Het CLB blijft streven naar verbinding tussen school en ouders om relevante informatie (zoals handelingsadviezen ...) te kunnen doorgeven.

⁹ De school maakt met de ouders afspraken over onder andere individuele leerlingenbegeleiding. Ze doet dit via de engagementsverklaring die deel uitmaakt van het schoolreglement. Ze is bedoeld om de ouderbetrokkenheid bij de school te vergroten. Het gaat om wederzijdse afspraken.

¹⁰ Zo stelt het decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp dat de minderjarige van twaalf jaar of ouder wordt vermoed in staat te zijn tot een redelijke beoordeling van zijn belangen. Vanaf 12 jaar moeten jongeren ook instemmen met de begeleiding door het CLB, hebben ze toegang tot het multidisciplinair dossier en hebben ze het recht om de overdracht van gegevens te verhinderen.

¹¹ Met die nuance dat er geen individueel traject op naam van de leerling gelopen kan worden én dat het van belang is om uit te klaren welke hulpvraag de school op dat moment stelt binnen de consultatieve leerlingenbegeleiding.

Wanneer de CLB-medewerker in deze fase van mening is dat er een intensiever traject dient opgezet te worden, dan wordt binnen het ruimere CLB-team bekeken wie de vraag zal opnemen. Vaak zal dit samenhangen met de expertise en ervaring die nodig geacht wordt voor de verdere opvolging. Een medische vraag zal daarom vaker opgenomen worden door een arts of paramedisch geschoolde CLB-medewerker dan door een psycholoog of maatschappelijk werker. Tijdens het traject kan het dan ook voorkomen dat er andere expertises of disciplines worden geconsulteerd wanneer dit nodig wordt geacht voor de verderzetting van het onderzoek of de begeleiding.

De ouders of de bekwame leerling kunnen op ieder moment hun toestemming of hulpvraag intrekken¹².

2.3 Intakefase

De CLB-medewerker probeert de **hulpvraag te verduidelijken** (in het voorbeeld van Louise: *hoe komen de specifieke onderwijs- en opvoedingsbehoeften aan de oppervlakte? Hoe merken we dat Louise moeite heeft met bepaalde zaken? Op welke momenten loopt het goed? Is de verandering in gedrag gelinkt aan een verandering in de thuissituatie? ...*). Het **leerlingvolgsysteem** bevat vaak al waardevolle aanknopingspunten. Jij kunt zelf ook **extra informatie aanleveren** op basis van jouw ervaringen met de leerling. Het CLB betreft daarnaast ook de leerling, de ouders en eventuele externen (bv. als de leerling in begeleiding is bij een psychiater of logopedist).

Het CLB verzamelt informatie over het functioneren van de leerling aan de hand van de componenten in het *International Classification of Functioning, Disability and Health for Children and Youth (ICF-CY)*. Doorheen het verdere diagnostische traject wordt die **beeldvorming aangevuld en bijgestuurd**.

ICF biedt een specifiek begrippenkader waarmee het menselijk functioneren met zijn sterktes en beperkingen kan worden beschreven. Het CLB hanteert dat classificatiesysteem ook bij het opmaken van een GC- of IAC-verslag. Het systeem is gebaseerd op een sociaal model van handicap.

Sociale modellen maken een onderscheid tussen functiebeperking en handicap. Iemand kan een beperking hebben van één of andere lichamelijke of geestelijke functie. Een handicap wordt het pas wanneer de samenleving drempels of barrières opwerpt, ontoegankelijk is, geen gelijke kansen biedt. De uitdaging bestaat erin om die drempels weg te nemen.¹³

2.4 Strategiefase

De informatie uit de intakefase wordt in de strategiefase overzichtelijk gemaakt. Vervolgens **bepaalt** het CLB de **verdere strategie**. Ofwel is **verder onderzoek** nodig om de hulpvragen te beantwoorden, ofwel beschikt het CLB over voldoende info om **meteen door te gaan naar de integratie- en aanbevelingsfase**. Als verder onderzoek nodig is, formuleert het CLB een aantal hypothesen en mogelijke onderzoeksvragen.

¹² De ouders of de bekwame leerling hebben bij elke nieuwe aanbieding door het CLB (bijvoorbeeld het opstarten van een HGD-traject of het betrekken van een deskundige) de mogelijkheid om de toestemming in te trekken. Een algemene weigering van de ouders of de bekwame leerling voor alle aanbiedingen in de toekomst is evenwel niet mogelijk. Het is dus niet zo dat het CLB geen acties meer kan ondernemen of voorstellen kan/moet doen, als er in het verleden al een weigering zou hebben plaatsgevonden door de ouders of de bekwame leerling.

¹³ Definitie afkomstig van <https://www.gripvzw.be/nl/artikel/485/de-modellen-van-handicap-in-een-notendop>.

De CLB-medewerker neemt opnieuw contact met de ouders/leerling. Hij informeert over het traject tot dan toe en de mogelijke verdere stappen (en dus nog niet over adviezen). Samen komen ze tot een akkoord over de onderzoeksvragen en maken ze afspraken over het vervolg van het traject. Wat er gedeeld wordt met de school is afhankelijk van de toestemming van de ouders/leerling.

2.5 Onderzoeksfase

Het doel van de **onderzoeksfase** is de **resterende onderzoeksvragen beantwoorden**. Het CLB heeft de regie over het diagnostisch traject, maar voert niet altijd alle onderzoeken zelf uit. Door de leerling, de ouders en de school zo actief mogelijk te laten meewerken, benut het CLB hun deskundigheid en ervaring tijdens het diagnostisch proces. Dat verhoogt de handelingsgerichtheid van het advies. Vaak worden verschillende methodes gecombineerd, bijvoorbeeld een gesprek met jou als leraar, observaties tijdens de lessen, een bepaalde aanpak uitproberen en het effect ervan nagaan, de afname van een genormeerde test of vragenlijst.

2.6 Integratie- en aanbevelingsfase

De integratie- en aanbevelingsfase is een fase van **reflectie** en **bereidt de adviesfase voor**. Het doel van de integratie- en aanbevelingsfase is nagaan welk handelen wenselijk is voor deze leerling en zijn context, gebaseerd op de resultaten van de onderzoeksfase.

Het CLB-team brengt alle resultaten samen tot **één overkoepelend beeld**. Dat **omvat een antwoord** op de **verschillende onderzoeksvragen**. In overleg met de leerling, de ouders en de school formuleert het CLB-team vanuit de vooropgestelde doelen zowel de onderwijs- en opvoedingsbehoeften (van de leerling) als de ondersteuningsbehoeften (van de leraren) evenals mogelijke maatregelen en aanbevelingen. **In deze fase wordt nog niets beslist**.

2.7 Adviesfase

In de adviesfase worden de **aanzetten uit de integratie-/aanbevelingsfase** samen met de betrokkenen (ouders, leerling, jij en andere betrokken collega's ...) **verder uitgewerkt**. Het resultaat van de adviesfase bestaat uit **aanbevelingen voor leerling, ouders en/of school**.

Wanneer er afstemming over de aanbevelingen is bereikt tussen de betrokkenen krijgen deze aanbevelingen het statuut van **advies**. Er worden duidelijke afspraken gemaakt over de manier waarop het advies in praktijk wordt omgezet en welke interventies worden ingezet. Concreet wil dat zeggen:

- Welke doelen willen we bereiken? Welke acties zijn nodig voor het bereiken van het gemeenschappelijk curriculum?
- Wat zijn de onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften van de leerling? Welke specifieke compenserende technieken dienen aangeleerd te worden? (bv. alternatieve communicatiestrategie, spraakafzien¹⁴, hoortraining, braille, visus-training, gebruik hulpmiddelen, sociale vaardigheidstraining, identiteitsontwikkeling, gedragsregulatie ...)? Er wordt daarbij gestreefd naar een gelijkgerichte aanpak tussen de didactische en de therapeutische insteken.

¹⁴ Spraakafzien: aflezen van klanken van iemands mond gecombineerd met informatie uit non-verbale informatie zoals gezichtsuitdrukkingen en lichaamstaal.

- Aan welke (formele) stappen moet nog worden voldaan om de doelen te bereiken? Denk bijvoorbeeld aan:
 - aanpassing van de maatregelen in fase 1 (evt. concreet vastgelegd in [een zorgplan](#));
 - opstellen van een verwijsbrief (bv. naar een centrum voor ambulante revalidatie);
 - mogelijkheden aanreiken van [rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp](#) zoals Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW), Therapeuten voor jongeren (Tejo), Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg, [Globale Individuele Ondersteuning \(GIO\)](#) ...;
 - opmaak van een A-document in het kader van doorverwijzing naar [niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp](#);
 - opmaak van een GC-verslag dat recht geeft op leersteun vanuit het leersteuncentrum waarbij de school is aangesloten. Daaraan koppelt je school vervolgens [een zorgplan](#) met concrete afspraken over de verdere begeleiding van de leerling;
 - opmaak van een IAC-verslag dat recht geeft op een individueel aangepast curriculum (IAC) in het gewoon onderwijs of om de overstap te maken naar het buitengewoon onderwijs (zie [fase 3](#)).
- Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van jou en je collega's? Welke expertise en ondersteuning (door CLB, pedagogische begeleidingsdienst, externen ...) hebben jullie nodig om de doelen te bereiken?

Het streven naar een consensus tussen alle betrokkenen vormt het uitgangspunt. Vaak lukt dat, soms ook niet. Als ouders bijvoorbeeld niet akkoord gaan met de opmaak van een GC-verslag kan dat tot gevolg hebben dat het CLB oordeelt dat er verder wordt ingezet op de relatie met ouders of dat er alsnog een GC-verslag wordt uitgereikt waarmee alleen leerkracht- en schoolteamgerichte leersteun kan worden aangevraagd.

2.8 Handelen en evalueren

De vroegere draagkrachtafweging is vervangen door een nieuwe regeling waarbij de afweging van de redelijkheid van aanpassingen centraal staat. Leerlingen die een GC-verslag krijgen, **kunnen niet geweigerd worden omwille van onredelijkheid van aanpassingen**. De school kan met andere woorden voor deze leerling **geen afweging van de redelijkheid van de aanpassingen doen**.

Waar de regie van het diagnostisch traject bij het CLB-team ligt, verschuift de **regie bij het handelen en evalueren terug naar jou en je collega's**. Jij speelt samen met je collega's een centrale rol. De meeste afspraken zullen gevolgen hebben voor jouw klaspraktijk, al blijft het omzetten van het advies naar de praktijk een gedeelde verantwoordelijkheid voor het schoolteam, ouders en leerling. Indien nodig, doet de school een beroep op het CLB-team en de pedagogische begeleidingsdienst. Het CLB blijft vanuit haar draaischijffunctie verantwoordelijk voor de contacten met de welzijnspartners.

3 Begeleiding en ondersteuning van de leerling door externen

Uit de adviesfase kan blijken dat jouw school zelfstandig verder aan de slag kan, bijvoorbeeld door een aantal maatregelen in fase 1 aan te passen. Leerlingen met een GC- of IAC-verslag kunnen ondersteund worden vanuit het leersteuncentrum waarbij de school is aangesloten (zie 3.1). Die ondersteuning is kosteloos. Voor een aantal leerlingen kan begeleiding door andere externen aangewezen zijn. Wanneer een beroep wordt gedaan op begeleiding vanuit een multifunctioneel centrum, observatie- en behandelcentrum of centrum voor ambulante revalidatie, betalen ouders een beperkte bijdrage. Indien privé-logopedie, privé-kinesithérapie, privé-psychotherapie of andere privé-therapie aangewezen is, betalen ouders een bijdrage conform de Riziv-regelgeving. Het CLB vervult in al die situaties haar rol als draaischijf. Ouders en school kunnen ook bij het CLB terecht om een beter zicht te krijgen op het financiële plaatje.

3.1 Leersteun vanuit het leersteuncentrum, voor leerlingen met een GC-verslag

Voor een aantal leerlingen mondt het HGD-traject uit in een GC-verslag. Dit wordt dus niet standaard opgemaakt wanneer een leerling in fase 2 bij het CLB wordt aangemeld. Het GC-verslag wordt uitgeschreven op het niveau van het basisonderwijs. Dit betekent dat het GC-verslag vervalt bij de overgang naar het secundair onderwijs. Het CLB bekijkt dan samen met de oude én de nieuwe school of een geactualiseerd GC-verslag nodig is.

Uit het GC-verslag blijkt dat:

- het inzetten van leersteun, in combinatie met compenserende of dispenserende maatregelen, nodig en voldoende is om de leerling het gemeenschappelijk curriculum te laten volgen;
- specifieke deskundigheid vereist is vanuit een type van buitengewoon onderwijs om de ondersteuningsnoden op te vangen.

De ondersteuning van leerlingen met een GC-verslag is geregeld via het leersteuncentrum waarbij de school is aangesloten¹⁵.

Elke school stelt al haar leersteunvragen voor alle types aan het leersteuncentrum waarbij ze is aangesloten. Een leersteuncentrum kan ervoor kiezen om voor type 4, 6 en/of 7 structureel samen te werken met een ander leersteuncentrum of met een specifiek leersteuncentrum. Ook in dat geval stelt de school al haar leersteunvragen aan het leersteuncentrum waarbij ze is aangesloten. In de praktijk zal de school dan voor haar leersteunvragen type 4, 6 en/of 7 een leerondersteuner krijgen van het (specifiek) leersteuncentrum waarmee het leersteuncentrum waarbij de school is aangesloten, samenwerkt. Elke school maakt met het leersteuncentrum praktische afspraken in functie van een vlotte en goede samenwerking, bijvoorbeeld over wie aanspreekpunt is waarvoor, welk lokaal kan gebruikt worden voor overleg enz.

Voor alle leersteunvragen, ongeacht van welk type, gelden volgende krachtlijnen:

- **De leersteun is gericht op leerling, leraar én team**
Elke leersteunvraag vertrekt vanuit een leerling maar de leersteun richt zich op de leerling, op jou als leraar en op het team. De aard en de intensiteit van de onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften bepalen mee de inzet op leerling-, leraar- en teamgerichte leersteun.

¹⁵ Op 1 september 2023 treedt het leersteunmodel in werking in het basis- en secundair onderwijs. Het komt in de plaats van het ondersteuningsmodel (1/9/2017-31/8/2023).

Jouw school, de ouders van de betrokken leerling en het leersteuncentrum overleggen daarover. Je school betreft de leerondersteuner bij het formuleren van afspraken in [een zorgplan](#). Daarnaast betreft de school de leerondersteuner bij de [klassenraden](#) of het MDO.

- **De ondersteuning is flexibel en op maat**

Op basis van de leersteunvraag wordt bekeken welke leersteun geboden kan worden naar duur, hoeveelheid, intensiteit en vereiste competenties. Dat gebeurt steeds in overleg tussen jouw school, de ouders en het leersteuncentrum.

- **Flexibiliteit in duur**

De periode van leersteun is flexibel, net als het moment waarop de leersteun start.

Leersteun duurt ‘zo lang als nodig en niet langer dan nodig’: eens de leersteun is opgestart, zal regelmatig overlegd worden om te bekijken of verdere leersteun nodig blijft, steeds in verhouding tot wat jouw school in fase 0 en 1 al doet of nog kan ondernemen.

- **Flexibiliteit in hoeveelheid of intensiteit**

Het aantal keren en/of uren waarin binnen een bepaalde periode in ondersteuning wordt voorzien, is flexibel. Leersteun kan op verschillende momenten in het schooljaar worden aangevraagd, kan worden onderbroken en later opnieuw worden opgestart. Je school hoeft geen nieuwe leersteunvraag te stellen aan het leersteuncentrum wanneer de leersteun eerder ‘on hold’ werd gezet. Indien er een gewijzigde nood vastgesteld wordt en het CLB een aangepast GC-verslag opmaakt, kan een nieuwe vraag voor leersteun worden gesteld aan het leersteuncentrum.

- **Flexibiliteit in aard en inzet van competenties**

De aanpak van de leerondersteuner is flexibel. Dat geldt ook voor de inzet van de competenties bij de leersteun. Zo kan op basis van de leersteunvraag bekeken worden of de inzet van een leerkracht algemene en sociale vorming (ASV), logopedist, orthopedagoog, psycholoog of andere paramedische discipline meer aangewezen is.

3.2 Ondersteuning door andere externen (logo, kine, CGG¹⁶, CAR¹⁷, MFC¹⁸ ...)

Het netwerk rond de leerling wordt groter als op initiatief van ouders al externen zijn betrokken. Het is van belang dat alle actoren binnen dat netwerk als volwaardige partners afspraken maken over de na te streven doelen, de weg ernaar toe en de evaluatie van de ondernomen acties. Het is belangrijk om de blik ruim genoeg te houden. Naast de onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften zijn er immers ook nog de opvoedingsbehoeften voor deze leerling binnen zijn context.

Kwaliteitsvolle externe begeleiding waarbij je school betrokken is, stimuleert de groei naar zelfstandig kunnen leren met inzet van de nodige redelijke aanpassingen. Daarnaast versterkt het de autonomie en het eigenaarschap van de leerling in functie van het leren en participeren.

In een professionele leergemeenschap verdienen ook jouw ondersteuningsbehoeften en die van je collega's alle aandacht. Een steeds verdere professionalisering van het team en een uitbreiding van de schoolinterne expertise zal immers vele leerlingen ten goede komen op lange termijn. Bij de verbreding van de basiszorg in fase 0 en de verhoogde zorg in fase 1, worden de maatregelen die

¹⁶ CGG: centrum geestelijke gezondheidszorg.

¹⁷ CAR: centra voor ambulante revalidatie.

¹⁸ MFC: multifunctioneel centrum.

een leerondersteuner binnenbrengt op termijn aangeleerd en overgenomen door een schoolinterne partij zoals de zorgleraar of klasleerkracht¹⁹.

Dat de regie van het HGD-traject in handen ligt van het CLB die zo ook zijn draaischijffunctie vervult, neemt niet weg dat jouw school ook samenwerkt met externe partners. We belichten hieronder de mogelijkheden tot samenwerking met externe partners vanuit die visie. De initiatieven voor individuele hulp in en buiten de school enerzijds én de professionalisering van het schoolteam in functie van de onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften van leerlingen anderzijds zien we als een elkaar aanvullend continuüm met het oog op samenwerking ten bate van de leerling.

3.2.1 *Initiatieven voor individuele hulp*

Voor sommige leerlingen resulteert het HGD-traject in een advies aan de ouders om naschools externe hulp in te roepen (bv. van een logopedist, kinesist of psycholoog). We denken daarbij bv. aan psycho-educatie, wat men toch beter overlaat aan externe specialisten, aangezien dit niet tot de opdracht behoort van de school of van de leerondersteuner. Dat gebeurt echter pas als alle andere mogelijkheden voor ondersteuning binnen jouw school voldoende zijn verkend. Externe hulp is immers complementair aan de maatregelen op school.

Je school en het CLB hebben ook aandacht voor de (financiële, culturele ...) drempels waar ouders soms op botsen (zie bouwsteen [Kwetsbaarheid en armoede](#)). Soms kiezen ouders ook op eigen initiatief voor buitenschoolse ondersteuning. Om de ontwikkeling van de leerling optimaal te laten verlopen, is het belangrijk dat je school daarover goed met de ouders overlegt.

Kwaliteitsvolle externe begeleiding waarbij je school betrokken is:

- werkt versterkend in afstemming met je school;
- heeft aandacht voor wat in de klas geleerd wordt;
- is op maat van de onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften van de leerling;
- is planmatig en doelgericht;
- maakt gebruik van goedgekozen materialen en methoden;
- is transparant zodat de betrokkenen weten wie welke hulp biedt;
- is evalueerbaar;
- is realistisch en overbelast de leerling niet.

Om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften en ondersteuningsbehoeften van sommige leerlingen kan je school op vraag van de ouders revalidatie tijdens de lestijden door schoolexterne hulpverleners toelaten. De leerling gaat dan tijdens de lestijden gedurende een bepaalde tijd uit de klas voor de behandeling. Het revalidatiecentrum stelt een revalidatiedossier samen waarin afspraken met de school worden opgenomen.

Meer informatie vind je in de mededeling [Revalidatie tijdens de lestijden in het basisonderwijs](#).

¹⁹ Het breed ontwerpen van lessen en het toegankelijk maken van leerinhouden voor iedereen wordt "Universeel Ontwerp" of "[Universal design for learning](#)" genoemd.

3.2.2 Afstemming en professionalisering van (leden van) het schoolteam in functie van de individuele leerling

In het kader van afstemming en professionalisering in functie van een individuele leerling kun je als schoolteam of als leraar een beroep doen op de therapeuten of begeleiders van die leerling. Als het om een privé-therapeut gaat, moeten de ouders doorgaans de werktijd van de therapeut betalen als er afgestemd wordt met het schoolteam. Net als in de vorige paragraaf heeft je school aandacht voor de drempels die dat voor ouders kan meebrengen: wegen de voordelen (afstemming is nodig) op tegen de nadelen (een extra kost voor de ouders)?

Daarnaast kunnen ook de partners vanuit Welzijn ondersteunend werken. Elke organisatie heeft de mogelijkheid om zijn eigen accenten te leggen naar het begeleidingsaanbod toe. Je school kan, in overleg met het CLB en met goedkeuring van de ouders en/of leerling (indien +12j), contact opnemen met externe partners om de mogelijkheden voor de specifieke ondersteuningsvraag te bekijken.

Het stellen van een vraag aan één van de (welzijns)partners vertrekt steeds vanuit de dialoog tussen ouders, leerling, school en CLB (zie hieronder voor meer info en voorbeelden). Gelijkggericht van start gaan en elkaar als netwerk rondom de leerling versterken, is voor iedereen altijd het doel. Het nagaan van de mogelijkheden tot externe ondersteuning wordt samen met de ouders bekeken, rekening houdend met de verschillende drempels die binnen de context een rol kunnen spelen.

We bespreken enkele van de bestaande initiatieven waar een school een beroep op kan doen met het oog op professionalisering van het schoolteam. Die organisaties kunnen ook hun rol spelen binnen de individuele hulp. De contacten van de school met die organisaties verlopen in overleg met het CLB, de ouders en de leerling.

Ouders kunnen ook zelf de stap zetten naar de hulpverlening, al dan niet op advies van school en CLB. Zoals we hierboven al schreven, benadrukken we in dat geval de draaischijffunctie van het CLB.

- In een [CAW](#) kun je terecht met elke vraag of elk probleem. Bij een vermoeden van handicap, maar ook bij financiële, administratieve, juridische of materiële moeilijkheden kunnen medewerkers van het centrum je advies geven of gericht doorverwijzen naar gespecialiseerde diensten.
- Wanneer een leerling begeleid wordt in een [centrum voor ambulante revalidatie](#) (CAR) voor een diagnose of behandeling van functionele en structurele beperkingen (bv spraak- en taalproblemen, problemen op het vlak van bewegen en coördinatie), voor ontwikkelingsstoornissen of autismespectrumstoornissen, kun je als schoolteam met hen in gesprek gaan in het kader van ontwikkelingskansen en handicapspecifieke informatie.
- Bij een organisatie die [Rechtstreeks Toegankelijke Hulp](#) (RTH) aanbiedt, kun je terecht als je een vraag hebt over het omgaan met een leerling met een (vermoeden van) een handicap of als je handicapspecifieke informatie, tips ... wenst. Zij kunnen je vragen beantwoorden of tips of informatie geven in een gesprek bij jou op school. Contactgegevens kun je vinden via [VAPH](#).
- Een [Multi Functioneel Centrum](#) (MFC) biedt voor (erkende) personen met een handicap verblijf, opvang en begeleiding aan. Bij het MFC dat jouw leerling opvangt/begeleidt, kun je terecht voor ondersteuning in functie van ontwikkelings- en leerkansen. Die ondersteuning kan, net zoals de ondersteuning vanuit RTH, worden geboden op hun dienst of bij jou op school.
- Sommige leerlingen zullen gebruik maken van een [persoonlijk assistentiebudget](#). Dit budget kent het VAPH toe na het doorlopen van een procedure. De ouders zullen in de meeste situaties de

beheerder zijn van dit budget en werkgever zijn van de assistenten. Die kunnen ook bij jou op school ingeschakeld worden. Dit biedt heel wat kansen maar vraagt de nodige afspraken.

De ondersteuning van MFC en RTH werkt contextversterkend. Zij kunnen extra hulp bieden op handicapspecifiek vlak. Voor die begeleiding kan een kleine bijdrage worden gevraagd. De leersteun vanuit het leersteuncentrum richt zich op de onderwijs-zorgvraag.

Een ondersteunend netwerk kan de school versterken in het omgaan met specifieke onderwijsbehoeften, maar de school houdt de regie over de doelen en acties in de klas en op school.

4 Instrumenten/bronnen

Katholiek Onderwijs Vlaanderen

- PRO.-pagina [Redelijke aanpassingen](#)
- PRO.-pagina [Leersteuncentra](#)
- PRO.-pagina [Klassenraad](#)
- M-cirkel: [zie fase 1 van het zorgcontinuüm](#)
- SOS steekkaarten [redelijke aanpassingen](#)

Extern

- www.prodiagnostiek.be
- [Opdrachten van het CLB](#)
- Omzendbrief [Leersteun in het basis- en secundair onderwijs - NO/2023/01](#)

